

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LXIII.

Fasc. 16.

PAPP TEKLA

A koncesszió magyar története

SZEGED
2003

Edit

Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et Juridicarum
Universitatis Szegediensis

LÁSZLÓ BLUTMAN, LÁSZLÓ BODNÁR, JÓZSEF HAJDÚ, ÉVA JAKAB,
JENŐ KALTENBACH, TAMÁS KATONA, JÁNOS MARTONYI,
FERENC NAGY, PÉTER PACZOLAY, BÉLA POKOL, JÓZSEF RUSZOLY,
IMRE SZABÓ, LAJOS TÓTH, LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

Redigit
KÁROLY TÓTH

Nota
Acta Jur. et Pol. Szeged

Kiadja

a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BLUTMAN LÁSZLÓ, BODNÁR LÁSZLÓ, HAJDÚ JÓZSEF, JAKAB ÉVA,
KALTENBACH JENŐ, KATONA TAMÁS, MARTONYI JÁNOS,
NAGY FERENC, PACZOLAY PÉTER, POKOL BÉLA, RUSZOLY JÓZSEF,
SZABÓ IMRE, TÓTH LAJOS, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Szerkeszti
TÓTH KÁROLY

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

ISSN 0324–6523 Acta Univ.
ISSN 0563–0606 Acta Jur.

A koncesszióról szóló 1991. évi XVI. törvény (Ktv.) 1. § (1) bek.¹ tartalmához igazodva tekintjük át a jogintézmény jogtörténeti megfeleloit és ezek alakulását, változásait; a fejlődési ívet a törvény bemutatásával és módosításainak részletezésével zárjuk.

I.

I. A koncesszió²

A koncesszió latin eredetű kifejezés, engedményt, kedvezményt, engedélyezést jelent. E jelentéstartalmat tükrözi jogi szakszókénti használata is.³

A jogi megítélés alapja a koncesszió kategóriájának mibenléte: „Az állam, illetőleg az önkormányzat (önkormányzati társulás) a törvényben tételesen meghatározott tevékenységek gyakorlásának jogát visszterhes szerződéssel, időlegesen úgy engedi át, hogy a jogosultnak részleges piaci monopóliumot biztosít.”⁴ A jogalkotó által deklarált fogalom híven tükröződik az 1991. évi XVI. törvény szabályaiban, bár némileg – elhanyagolható – pontosításra szorul:

- a) a koncesszió tárgya nemcsak „meghatározott tevékenységek gyakorlása”, hanem meghatározott vagyontárgyak létrehozása (az előállítás és annak finanszírozása elválhat) és működtetése is lehet (a koncesszornak rendelkeznie kell a birtoklás és a használat jogával, és részleges vagy teljes hasznosítási joggal),⁵ itt a facere jellegű magatartás csak másodlagos.
- b) sok esetben teljes piaci monopóliumot nyerhet a jogosult a koncesszió révén.⁶

Érdekessége a fogalmi megközelítésnek, egy alkotmánybíróági határozatban⁷ megjelenő adalék, mely a kategória egyetlen ismervét pontosítja: „Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az állami monopólium körébe vont tevékenység nem része a piaci szférának. (Kiemelés – P. T.) A monopólium alapításának ugyanis éppen az a lényege, hogy valamely tevékenységi kört az állam kizárólag önmaga számára tart fenn, ami eleve kizárja a gazdasági versenyt. Az már valójában részletkérdés, hogy az állam miként gyakorolja monopoljogát: kizárólag állami tulajdonban álló szervezetek útján, avagy belátása szerint más szervek részére történő koncesszióba adás útján, amikor is az állam tetszése szerint állapítja meg a koncesszióba adás feltételeit”.

¹ A történeti áttekintés tematikája az 1991. V. 30-án kihirdetett, eredetileg hatályos jogszabálysözevegen alapul.

² PAPP TEKLA: A koncessziós szerződés. *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae* LIV. Fasciculus 14. Szeged, 1998. 4. p.

³ *Idegen szavak és kifejezések szótára.* (Szerk.: Bakos Ferenc, 2. kiadás, Akadémiai Kiadó, Bp., 1974. 446. p.)

⁴ 1991. évi XVI. törvény indokolása a koncesszióról.

⁵ Pl. kifejezetten az 1991. évi XVI. törvény 1. § (1) bek. a)–d) pontjai.

⁶ Lásd az 1991. évi XVI. törvény 8. § (2) bek. g) pontja ill. a 14. § utalásai.

⁷ 1814/B/1991. AB. határozat.

A piacgazdaság viszonyai között megjelenő, közszolgáltatással vagy extraprofitall kapcsolatos állami érdekek hatékony érvényre juttatásának célja nemcsak a fentebb idézett alkotmánybíróvási határozatban, hanem a jogalkotói szándékban⁸ és a szakirodalomban⁹ is megjelenik a koncesszió lényeges ismérveként.

2. A koncesszió gyökerei – általános áttekintés

Már az Árpád-házi királyoknál rábukkanhatunk a királyi felségjogból származó jövedelmekre.¹⁰ Ezek az ún. regale-jövedelmek – melyek idővel egyre nagyobb jelentőségre tettek szert – a királyi Kincstár bevételeit növelték.¹¹

A „jura regalia” ún. kisebb királyi haszonvételekre (regalia minora) és a tényleges regalé jövedelmekre (regalia majora) oszlott; ez utóbbiba tartoztak: a bányajövedelmek, a vámbevételek, a sómonopólium, a pénzverés, a pénzváltás haszna, a harmincad, majd a Károly Róbert által bevezetett nemesérc-monopólium.¹² A regalék igazgatása a tárnokmester feladata volt.¹³

Werbőczy „Hármaskönyvében” már pontosan meghatározza a királyi jog mibenlétét¹⁴, és az ezen alapuló kiváltságokat.¹⁵

A XVI. század második felétől a XIX. század közepéig tartó időszakot a királyi felségjogba tartozó részterületek külön, egyenkénti szabályozása jellemzi; erre részletesen az egyes koncessziós tevékenységekre és tárgyakra vonatkozó rendelkezések történeti felvázolásánál térünk ki.

A koncessziót érintő, átfogó jellegű szabályozásnak tekinthetjük – a Tripartitum elkészítése után több mint 300 évvel – az 1836:XXV. törvénycikkelyt az ország közjavát és kereskedését gyarapító magányos vállalatokról. E jogszabály révén magánszemélyek és társasági egyesületek, vállalatok alapítása és működtetése révén részt vehetnek csatornához, vasutak, utak, hidak kivitelezésében.¹⁶ Erre a törvényre épült rá az ország közjához hozzájáruló vállalatok ingatlan vagyona vonatkozó telekkönyvezés.¹⁷

A közjót szolgáló koncessziós jellegű tevékenységek gyakorlását és a koncessziós jellegű vagyontárgyak létrehozását segítette elő az 1868:LV. tc. a kisajátításról, amely „(gőz- vagy lőerejű) vasutak, valamint közutak építésére, csatornákra, ... hidak, kikötők építésére, távírdák felállítására ...” szükséges területeket érintheti.¹⁸ A törvény részletezi

⁸ Lásd az 1991. évi XVI. törvény bevezető fordulatát.

⁹ Lásd KEMENES BÉLA: A koncessziós szerződések szabályozása napjainkban. (*Szentpéteri-emlékkönyv*, 1996, 274. p.); KOVÁCS ISTVÁN: Koncesszió – koncessziós szerződés. *Gazdaság és Jog*, 1997/12. 15–16. p.; DANTESZ P. – IMRE M.: A koncessziós jogviszony természetéről. *Magyar Közigazgatás*, 1991/11. 1037. p.

¹⁰ Szent István II. k. 42. fejezet és magyarázata (Corpus Juris Hungarici) és Kálmán I. k. 15. fejezet.

¹¹ ECKHERT FERENC: *Magyar alkotmány- és jogtörténet*. (Szerk.: Mezey Barna; Osiris Kiadó; Bp. 2000. 132. p.)

¹² CSIZMADIA A. – KOVÁCS K. – ASZTALOS L.: *Magyar állam- és jogtörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1995.; 54. p. és 107–108. p.; valamint ECKHERT FERENC: i. m. 133. p., illetve 202–203. p.

¹³ CSIZMADIA: i. m. 54. p., valamint ECKHERT: i. m. 93. p.

¹⁴ WERBŐCZY ISTVÁN: *Tripartitum*. Téka Könyvkiadó, Bp. 1990.; I. rész. 24. cím.

¹⁵ WERBŐCZY: i. m. II. rész. 7. cím.

¹⁶ 1836:XXV. tc. 1. §.

¹⁷ 1868: I. tc. a magyar korona országaiban levő vasutak és csatornák külön összpontosított telekkönyvezéséről; módosította: 1936: XII. tc.

¹⁸ 1868: LV. tc. 1. §.

a közmunkák érdekében történő kisajátítás feltételeit¹⁹ és menetét.²⁰ Ezen törvénycikk mintájára készült el a Buda és Pest városok közlekedési útjainak kialakításához szükséges kisajátítás szabályozása is.²¹

A XIX. század végére az állam nemcsak az állami engedélyhez kötött tevékenységet folytató vállalkozások alapításához teremtette meg a jogi alapokat,²² hanem a hidak, közlekedési fővonalak (mind közúti, mind vasúti) kiépítésének anyagi fedezetéről is igyekezett gondoskodni.²³ A közmunkák pénzügyi támogatása a XX. században is folytatódt.²⁴

Az 1896:XXVI. törvénycikk²⁵ megalkotásával egyértelművé vált, hogy bizonyos koncessziós jellegű tevékenységekkel kapcsolatos jogviták a közigazgatási bíróság hatáskörébe tartoznak. Így vízjogi ügyekben (pl. hajózással, vízrendezési munkálatokkal, vízmű és hidak átalakításával kapcsolatos vitás ügyekben),²⁶ közúti és vámügyekben (pl.: utak építésével, fenntartásával, kezelésével, közúti műtárgyak létesítésével kapcsolatban)²⁷, valamint vasúti ügyekben (pl. vasutak létesítése, megváltása és postaszállítás feltételeinek megállapítása tárgyában)²⁸ közigazgatási bíróság volt jogosult eljárni.

A XX. század első felében – ahogy arra a fentiekben is utaltunk – a XIX. század végéig kialakított jogi háttér nem változott, azonban a II. világháború után a stabilan működő rendszert felszámolták az államosítások,²⁹ a közmunkák támogatásának megvonása³⁰ és a közigazgatási bíróság³¹ megszüntetése révén. Egyidejűleg – a keletkezett ürt pótlandó – lehetőséget teremtettek az önkormányzatok tulajdonában álló, jogi személyiségű, gazdasági célú vállalatok alapítására és működtetésére.³² Az 1950-es évek elejére jellemző volt még, hogy magyar-szovjet „közös vállalkozásban” folyt bizonyos koncessziós tevékenységek végzése: nyersolaj kutatása és kitermelése (Magyar-Szovjet Olaj Részvénytársaság),³³ valamint bauxit kutatása, kitermelése és feldolgozása (Magyar-Szovjet Bauxit–Alumínium Részvénytársaság).³⁴

A szocializmus időszakában – a 3, 4 és 5 éves tervek idevágó célkitűzésein kívül – a koncessziós jellegű tevékenységeket és vagyontárgyakat érintő, általános, átfogó jogszabály nem született. Csak alsóbb szintű rendelkezésekben lehető fel egy-két perspektívi-

¹⁹ 1868: LV. tc. 2–9. §.

²⁰ 1868: LV. tc. 10–87. §.

²¹ 1868: LVI. tc.

²² 1907: III. tc. a hazai ipar fejlesztéséről.

²³ 1870: X. tc. a Duna-folyamnak a főváros mellett szabályozásáról s a forgalom és a közlekedés érdekében Buda-Pesten létesítendő egyéb közmunkák költségeinek fedezéséről és a közmunkák végrehajtási közegeiről.

1907: III. tc. a hazai ipar fejlesztéséről.

²⁴ 1937: XIV. tc. egyes közmunkák költségeinek fedezéséről.

²⁵ A magyar királyi közigazgatási bíróságról.

²⁶ 1896: XXVI. tc. V. cfm.

²⁷ 1896: XXVI. tc. VI. cfm.

²⁸ 1896: XXVI. tc. VII. cfm.

²⁹ 1948: XXV. tc. egyes ipari vállalatok állami tulajdonba vételéről; ugyanerről még 1949. évi 20. sz. tvr.

³⁰ 1948: XLIV. tc. a Fővárosi Közmunkák Tanácsának és a Fővárosi Pénzalapnak megszüntetéséről, valamint a városrendezési ügyek intézéséről.

³¹ 1949. évi II. tv.; 1946:XXIV. tc. az építésügyi, városrendezési és közmunkaügyi igazgatás szabályozásáról.

³² 1949. évi X. tv.

³³ 26/1950. (I. 21.) M. T. sz. rend.

³⁴ 27/1950. (I. 21.) M. T. sz. rend.

kusabb joganyag pl. az energiagazdálkodásról,³⁵ az út- és közműfejlesztésről³⁶ és a beruházások rendjéről.³⁷

A rendszerváltozást követően született meg a koncesszió jogintézményének megteremtése érdekében az alap-jogszabály, az 1991. évi XVI. törvény a koncesszióról.

Az 1991. május 30-án hatályba lépett törvény³⁸ a kizárólagos állami tevékenységekkel kapcsolatban nyújt a magyar jogrendszer számára átfogó és alapvető szabályozást, „... abban a szűk körben, ahol az állami (önkormányzati) gazdasági monopóliumok fenntartása továbbra is szükséges, ott e körülmény érdemi, valóságos rendelkezési jogot kell, hogy biztosítson az állam (önkormányzat) számára. Ha az állam (önkormányzat) a tevékenységet nem a saját vállalkozásában valósítja meg, úgy törvényi szinten szabályozott, nyilvános eljárás keretei között választhatja ki a számára – és az általa képviselt közösség számára – legkedvezőbb ajánlatot tevő személyt, illetőleg szervezetet.”³⁹

Ennek az eljárásnak a kerettörvénye az említett jogszabály, amely a közös, kötelező előírásokat tartalmazza, míg a részletszabályok – az eltérő tevékenységek specialitásai miatt – az ágazati törvényekben jelennek meg.

Az említett jogszabályok megalkotása és alkalmazása politikai, gazdasági – és így – jogi szempontból is szükségszerű és megalapozott volt: „Az államnak ... az Alkotmány ... 10. § (2) bekezdésén alapuló alkotmányos joga annak meghatározása, hogy nemzetgazdasági szempontból mit tart olyan jelentőségű tevékenységnek, amelynek gyakorlására nemcsak általános, közvetett, regulatív, hanem tényleges, közvetlen tulajdonosi befolylást is gyakorolni kíván. Ez a gazdasági tevékenységek olyan szűk körére terjed ki, melyek stratégiai jelentőségét minőségi vonatkozásai adják meg. ... a koncesszióról szóló 1991. évi XVI. tv. ... az állami monopóliumok által érintett területek hatékony, a piacgazdaságnak megfelelő működését kívánja elősegíteni. E keretek között a magyar jogrendszerben központi helyet elfoglaló magántulajdonnak is lehetősége van részt venni e tevékenységek gyakorlásában, sőt kifejezett politikai cél, hogy a gazdasági verseny e területén is éreztesse hatását.”⁴⁰

Az 1991. évi XVI. törvényt a megalkotásától eltelt időszak során sokszor, de nem sokrétűen módosították:

- a) A változások egyrészt a koncesszióköteles tevékenységekre és a koncessziós vagyontárgyakra vonatkoznak, ezek köre fokozatosan szűkült; időrendileg a következők kerültek ki a jogszabály 1. § (1) bekezdésének hatálya alól:

- a távközlési alaphálózat,⁴¹
- a telexszolgáltatás, frekvenciahasználat szétosztására irányuló szolgáltatás,⁴²
- a közcélú villamosművek, a villamosenergia szolgáltatásához és szállításhoz szükséges országos távvezetékálózat,⁴³
- a mezőgazdasági vízhasznosítási főművek,⁴⁴

³⁵ I.044/1958. (XII. 9.) Korm. sz. hat.

³⁶ 8/1970. (IV. 16.) ÉVM-PM sz. együttes rend.

³⁷ 11/1982. (XII. 24.) KPM. rend.

³⁸ 1991. évi XVI. törvény a koncesszióról.

³⁹ 1991. évi XVI. törvény indokolása a koncesszióról.

⁴⁰ 981/B/1991. AB. határozat.

⁴¹ 1992. V. 08.-ai hatállyal.

⁴² 1993. VII. 01.-jei hatállyal.

⁴³ 1994. VIII. 05.-ei hatállyal.

⁴⁴ 1996. I. 01.-jei hatállyal.

- frekvenciahasználat,⁴⁵
 - közforgalmú repülőterek,⁴⁶
 - távközlésre felhasználható frekvenciák,⁴⁷
 - a kábítószerek és pszichotrop anyagok előállítására és forgalmazására,⁴⁸
 - kikötők,⁴⁹
 - postai alapszolgáltatás (a levélpostai és a pénzküldeményekkel kapcsolatos szolgáltatás), távközlési szolgáltatás (közcéltel távbeszélő szolgáltatás, közcéltel rádiótelefon szolgáltatás, országos közcéltel személyhívó szolgáltatás),⁵⁰
 - vasutak, közforgalmú vasúti árufuvarozás,⁵¹
 - az Európai Unióhoz való csatlakozás után pedig az országos és körzeti rádió- és televízió-műsor szétosztása;⁵² viszont a koncessziós jogi norma hatálya 1996. február elseje óta a nemzetközi kereskedelmi repülőterre (Budapest-Ferihegy Nemzetközi Repülőtér), 2001. december 23.-ával a kizárólagos állami tulajdonba tartozó országos közforgalmú vasúti pályákra, a helyi közforgalmú vasúti pályákra, valamint 2001. január elsejétől az elektronikus közbeszerzési rendszer kialakítására és működtetésére is kiterjed.
- b) Másrészt a jogszabály 1. §-ában felsorolt tevékenységek folytatásának feltétele némileg módosult: a gazdálkodó szervezeti formában [Ptk. 685. § c) pont] történő koncessziós tevékenységgyakorlás esetén a szervezetben az államnak vagy az önkormányzatnak többségi tulajdoni részesedéssel, szavazati joggal tartós kisebbségi állami tulajdoni részesedés esetén szavazatszám többségi részvénnyel kell rendelkeznie.⁵³
- c) Harmadrészt a koncessziós törvény eredeti szövege a koncessziós pályázat lebonyolításával és a koncessziós szerződés megkötésével kapcsolatos jogbiztonsági jellegű rendelkezésekkel egészült ki:
- meghatározott koncesszióköteles tevékenységek⁵⁴ gyakorlásával kapcsolatos jogosultság átengedésére vonatkozó pályázati kiírás előtt ki kell kérni az illetékes gazdasági kamara véleményét;⁵⁵
 - a 2000. évi XXXIV. törvény⁵⁶ rendelkezése értelmében a döntés hozónak emlékeztetőt kell készítenie a pályázatok elbírálásáról. Ennek tartalma, a mellékelésére nyitva álló idő, részletes kidolgozásra került, és az emlékeztetőben foglaltakat közérdekű adatnak minősítették, ahogy a koncessziós szerződés pályázati kiírásában megtalálható tartalmi elemeit is. A jogszabálymódosítást az Országgyűlés Adatvédelmi biztosa által az M1/M5-ös autópálya építésére

⁴⁵ 1996. II. 01-jei hatállyal.

⁴⁶ 1996. VII. 01-jei hatállyal.

⁴⁷ 1997. VIII. 16-ai hatállyal.

⁴⁸ 1999. VII. 01-jei hatállyal.

⁴⁹ 2001. I. 01-jei hatállyal.

⁵⁰ 2001. XII. 23.-ai hatállyal.

⁵¹ 2002. I. 01-jei hatállyal.

⁵² 2004. V. 01-jei hatállyal.

⁵³ 1996. VII. 01-jei hatállyal változott az 1991. évi XVI. 2. § (1) a) pontja és egészült ki a 2. § (2) bekezdéssel.

⁵⁴ 1991. évi XVI. tv. 1. § a), c), d), f), j)–m) pontjai.

⁵⁵ Beiktatta: 1994. évi XVI. tv. 84 § (1) m.; hatályos 1994. IV. 6-tól.

⁵⁶ 2000. évi XXXIV. tv. 2. §-a; hatályos: 2000. V. 20-tól.

- és üzemeltetésére vonatkozó koncessziós szerződés kapcsán végzett vizsgálata, és az Alkotmány 61. § (1)-nek⁵⁷ és a Ktv.-nek összhangba hozása indokolta. A kiegészítés értelmében nem általában kell nyilvános dokumentummá nyilvánítani a koncessziós szerződést, hanem csak a közérdekű adatnak minősülő tartalmi elemek nyilvánosságát kell biztosítani;⁵⁸
- a közpénzek felhasználásával, a köztulajdon használatának nyilvánosságával, átláthatóbbá tételével és ellenőrzésének bővítésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi XXIV. törvény kiegészítette a Ktv. 19. §-át a (3) bekezdéssel: nem lehet üzleti titokra hivatkozással a koncessziós szerződések megkötése és teljesítése kapcsán információt visszatartani „a közérdekű adatok nyilvánosságára és a közérdekből nyilvános adatra vonatkozó, külön törvényben meghatározott adatszolgáltatási és tájékoztatási kötelezettség esetén.”⁵⁹

II.

Az egyes koncessziók története

*1. Az országos közutak és műtárgyaik, az önkormányzati törzsvagyon részét képező helyi közutak és műtárgyaik és a menetrend alapján végzett közúti személyszállítás koncessziós szerződés keretében történő átengedéséről*⁶⁰

A mai útkoncessziók elődje már a középkori Magyarországon fellelhető: egyrészt az utakon, hidakon, réveknél szedett vámokra,⁶¹ másrészt az utak, hidak létesítésére és javítására vonatkozó királyi engedélyekben és utasításokban.⁶²

Az első klasszikus koncesszió az 1836: XXXVI. törvénycikkben jelenik meg, Buda és Pest között, egy állandó híd építésére adják meg. E feladat megvalósítására egy részvénytársaságot alapítottak,⁶³ mely hídvám-szedési jogosultságot kapott,⁶⁴ és „eltelven a részvényes társasággal kötendő szerződési feltételek, a Buda s Pest közötti állandó híd azonnal a Nemzetnek tulajdona lesz”.⁶⁵ A budapesti Lánchíd megváltásáról a magyar államkincstárt képviselő pénzügyminiszter és a lánchídtársulat szerződést is kötöttek:⁶⁶ „A budapesti lánchídtársulat ... kötelezi magát, hogy az említett budapesti lánchídat

⁵⁷ „A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, továbbá arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze.”

⁵⁸ 2000. évi XXXIV. törvény indokolása a koncesszióról szóló 1991. évi XVI. törvény módosításáról.

⁵⁹ 2003. évi XXIV. tv. 20. §.

⁶⁰ 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. a), d), m) pontok.

⁶¹ I. Lajos 1354. évi dekrétuma 15. és 17. cikkely; Zsigmond 1435. évi II. dekrétuma 23. cikkely; Miksa 1566. évi dekrétuma 12. cikkely; Mária Terézia 1751. évi dekrétuma 9. cikkely; Mária Terézia 1764-1765. évi dekrétuma 32. cikkely.

⁶² Zsigmond 1435. évi II. dekrétuma 23. cikkely; Miksa 1566. évi dekrétuma 12. cikkely; Rudolf 1588. évi dekrétuma 26. cikkely; Rudolf 1599. évi dekrétuma 30. cikkely; Rudolf 1600. évi dekrétuma 18. cikkely; Rudolf 1601. évi dekrétuma 22. cikkely; II. Mátyás 1613. évi dekrétuma 21. cikkely; II. Mátyás 1618. évi dekrétuma 17. cikkely; III. Ferdinánd 1638. évi dekrétuma 69. cikkely.

⁶³ 1836: XXVI. tc. 1. §.

⁶⁴ 1836: XXVI. tc. 2. §.

⁶⁵ 1836: XXVI. tc. 7. §.

⁶⁶ Ennek jóváhagyásáról és becikkelyezéséről: 1870: XXX. tc.; módosításáról: 1885: XXI. tc.

minden arra vonatkozó jogaival és szabadalmaival, jövedelmeivel, tartozékaival, szerelvényeivel egyetemben ... a magyar államkincstárnak átadandja, ... a mint ő azokat bírta és használta, a magyar államkincstárra átruházza s ezennel beleegyező, hogy ... minden további kihallgatása nélkül a tulajdoni jog az államkincstár javára bekebeleztessek;”⁶⁷ „a m. k. pénzügyminisztérium a lánczvidék átvételével átvállalja a budapesti lánczvidék-társulatnak, a lánczvidék tekintetében terhelő mindennemű kötelezettségeit.”⁶⁸

A budapesti utak és hidak létesítésénél a magánvállalkozások keretében történő építések helyett a különböző kölcsönökből végzett állami munkák domináltak.⁶⁹

A közutak közigazgatása tekintetében meghozott 1890. I. tc. tette rendszerezetté és átláthatóvá az e tárgyú koncessziókat,⁷⁰ egész a II. világháborúig tartó hatállyal. E szerint meg kell különböztetni állami, törvényhatósági, vasúti állomásokhoz vezető, községi közlekedési (vicinális), községi (közdtűlő) és az egyesek, társaságok v. szövetkezetek által a közforgalom céljaira létesített közutakat a költségviselés és a kezelési jog szempontjából.⁷¹ A közhasználatra szolgáló vizeken hajóhidak létesítése előzetes hatósági engedélyhez volt kötve.⁷² A közutakon és a közforgalomra szolgáló hidakon vámszedés joga illette meg – a kereskedelemügyi miniszter engedélyével – a létesítőt, fenntartót.⁷³

A II. világháborút követően a 6.900/1948. Korm. sz. rendelettel államosították a közutakat, majd ezek építését hatósági engedélyhez is kötötték.⁷⁴ Az 1962. évi 21. sz. tvr. 4. §-a alapján az útépitéshez továbbra is az illetékes utügyi hatóság engedélyére volt szükség. A 8/1971. (V. 7.) MÉM–PM. sz. együttes rendelet alapján pedig a saját használatú utak tulajdonjogát mezőgazdasági termelőszövetkezetek is megszerezhették. A Közlekedési Főfelügyelet – amely önálló, maradvány érdekeltsgű költségvetési szervként működött – létrehozásával országos hatáskörű közlekedési hatóságot létesítettek⁷⁵ – többek között – az utak létesítése, fenntartása, megszüntetése vonatkozásában.

Az 1988. évi I. törvény révén pedig átfogó szabályozás született a közúti közlekedésről, amelyben az út építésére, kezelésére, fenntartására, megszüntetésére és elbontására irányadó részletes előírásokat találhatunk.⁷⁶

Az 1991. évi XVI. törvény már koncessziós vagyontárgyaknak minősíti az országos és helyi közutakat és műtárgyaikat, valamint koncesszióköteles tevékenységnek a menetrend alapján végzett közúti személyszállítást.⁷⁷

⁶⁷ 1870: XXX. tc. a szerződés 1. pontja

⁶⁸ 1870: XXX. tc. a szerződés 3. pontja

⁶⁹ 1880: LXIII. tc.; 1884: XVIII. tc.; 1893: XIV. tc.; 1893: XL. tc.; 1899: VII. tc.

⁷⁰ MÁRFFY EDE: *A magyar közigazgatási és pénzügyi jog*. Athaeneum Kiadó, Bp., 1926. 625. p.

⁷¹ MÁRFFY: i. m. 626–631. p.

⁷² MÁRFFY: i. m. 632. p.

⁷³ MÁRFFY: i. m. 632. p.

⁷⁴ 1962. évi 21. sz. tvr.; 8/1970. (XI. 13.) KPM–ÉVM sz. együttes rendelet.

⁷⁵ 15/1983. (VI. 1.) MT. sz. rendelet.

⁷⁶ 1988. évi I. tv. 29–43. §.

⁷⁷ 1991. évi XVI. tv. I. § (1) bek. a), d), m) pontok.

2. A vasutak és a vasúti személyszállítás és árufuvarozás koncessziós szerződés keretében történő átengedéséről⁷⁸

A vasúttal kapcsolatos első törvényhozási intézkedés az 1836: XXV. tc. volt, amely vasútépítési engedély kiadására adott felhatalmazás 13 útvonalra; 10 év múlva megnyitásra is került a Pest–Vác közötti első gőzvontatású vasútvonal.

A XIX. század második felében a vasútkoncesszió elnyerésével kapcsolatban többféle „szisztéma” alakult ki.

- a) A vasút létesítésére vonatkozó előmunkálati terveket engedélyező bizottsághoz kellett benyújtani, ahol tárgyalás során készítették el az engedélyokiratot, ezt az Országgyűlés elé terjesztették és törvénybe iktatták. Az „engedély-okmány” lényeges tartalmi elemeit képezték:
 - a vasútépítési és -üzemeltető jogra,
 - az engedély tartamára (általában 90 év),
 - az engedélyesek által alapítandó részvénytársaság alaptőke összetételére, részvényfajtáira és részvénytársaság adataira, alapszabályának tartalmára,
 - a kisajátítási jogra,
 - az engedélyezett vasúti pálya beváltására,
 - a kormány felügyeleti jogára irányadó rendelkezések. Az 1890-es évektől kezdve az engedélyeket egységesítették, egyesítették⁷⁹; mégpedig kétféleképpen:
 - = vagy egy vasúttársaság összes vasútvonala tekintetében,⁸⁰
 - = vagy egy országos vasútvonalra koncessziós jogot szerzett vasúttársaságok engedélyei vonatkozásában.⁸¹
- b) A másik eljárás a m. k. közmunka- és közlekedési miniszter egyesült vállalkozókkal vasúti üzletjog 90 évre történő átengedéséről köt szerződést, amelyet törvényben hagy jóvá a képviselőház.⁸²
- c) A harmadik megoldás az volt, amikor már engedéllyel rendelkező – és ezen okirat alapján létrehozott – vasúttársaságnak célszerűségi és gazdaságossági szempontokból újabb koncessziót adnak.⁸³

A helyi érdekű vasutak tárgyában kiadott törvény⁸⁴ alapján az ilyen jellegű vasútvonalak létesítésére a Közmunkaügyi és Közlekedési Minisztérium ad engedélyt – legfeljebb 90 évre –, melyet az Országgyűlés, a miniszternek ez irányú eljárásra adott törvényi felha-

⁷⁸ 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. a), 1) pont.

⁷⁹ Pl.: 1869: V. tc.; 1870: XXVII. tc.; 1870: XVIII. tc.; 1870: XXXI. tc.; 1870: XXXII. tc.; 1870: XXXIII. tc.; 1870: XLI. tc.; 1871: XIV. tc.; 1872: XXVII. tc.; 1872: XXVIII. tc.; 1872: XXIX. tc.; 1875: XLII. tc.; 1875: XLIII. tc.; 1875: XLIV. tc.; 1880: XXXII. tc.; 1880: XXXIII. tc.; 1881: XLVI. tc.; 1881: XLVII. tc.; 1881: XLVIII. tc.; 1881: LXXIII. tc.; 1884: XXXI. tc.; 1896: XIII. tc.

⁸⁰ Pl. 1895: XXI. tc.; 1902: IX. tc.; 1902: XXI. tc.; az utolsó: 1938: VIII. tc.

⁸¹ Pl.: 1897: XL. tc.; 1900: XII. tc.

⁸² Pl.: 1868: VIII. tc.; 1869: VI. tc.

⁸³ Pl.: 1874: XXVIII. tc.; 1879: X. tc.; 1882: XLV. tc.; 1884: X. tc.; 1887: XV. tc.; 1888: XXVII. tc.; 1896: XII. tc.

⁸⁴ 1880: XXXI. tc.; módosította: 1888: IV. tc.

talmazással, szentesít.⁸⁵ Az így kiadott vasúttal kapcsolatos jogosítványok általában megépített vonalak meghosszabbítására vagy szárnyvonalak létesítésére irányultak.

Az 1868. évben megváltás útján a magyar állam kezelésébe került a Pest–Salgótarján közötti vasútvonal, és ezzel megkezdődött a magyar államvasúti rendszer kialakulása.⁸⁶ A tendencia⁸⁷ egyre erősödött és a magyar államvasutak a magántársaságokkal szemben dominánssá vált. A koncesszió visszavételén kívül a kiadott engedély törvénnyel történő hatályon kívül helyezésére is akadt példa.⁸⁸

E korszakban a koncessziós megoldások mellett más vasútépítési módok is megjelentek:

- a) így például az országos költségen véghezvitt vasútvonal kiépítések,⁸⁹
- b) vagy állami kamatbiztosítással vegyített engedélyezések,⁹⁰
- c) vagy a helyiekkel kötött beruházási szerződések révén létesített vasútvonalakat a kormány által alapított részvénytársaság üzemeltette.⁹¹

Az 1900-as évek első felében is sor került vasúti koncesszió kiadására, amely az állam egyoldalú felsőbbbségi aktusának minősült. Ez alapján az illető vasúti vállalkozást közintézménnyé nyilvánították, és meghatározott különös jogok és kötelezettségek alanyává tették.⁹² A trianoni határok kialakítása után szükségessé vált a vasúti hálózat újjászervezése is.⁹³ Egyebekben a XIX. század kapcsán ismertetett vasútlétesítéssel kapcsolatos megoldási módok kerültek alkalmazásra.

A II. világháborút követően a közforgalmú magánvasutakkal kapcsolatban az állam idő előtt és az okiratban vagy jogszabályban megszabott előfeltételekre tekintet nélkül érvényesítette megváltási jogát.⁹⁴

A vasút létesítésére, működésére és megszüntetésére vonatkozó korszerű szabályokat csak az 1968. évi IV. törvénnyel alkották meg. Ezután már csak a vasúti építmények engedélyezésével kapcsolatos rendelkezéseket lehetünk fel a '80-as évekből.⁹⁵

Az 1991. évi XVI. törvény hatályba lépésével a vasutak is a koncesszióval érintett tevékenységek és vagyontárgyak körébe soroltattak be. A Ktv. módosításakor⁹⁶ a közforgalmú vasúti árufuvarozás kikerült a jogszabály hatálya alól, és a „vasutak” kifejezést „kizárólagos állami tulajdonba tartozó országos közforgalmi vasúti pályák, a helyi közforgalmú vasúti pályák” kitételere változtatták.

⁸⁵ Pl. 1889: XXXV. tc.; 1889: XLVII. tc.; 1889: XLVIII. tc.; 1890: VI. tc. 1893: XI. tc.; 1893: XII. tc.; 1895: XXVI. tc.; 1895: XXVII. tc.; 1909: XIX. tc.; az utolsó: 1929: VIII. tc.

⁸⁶ 1968. évi IV. tv. indokolása.

⁸⁷ Pl.: 1876: L. tc.; 1879: XXVII. tc.; 1880: XXXVIII. tc.; 1884: XXIX. tc.; 1884: XXX. tc.; 1884: XXXIX. tc.; 1889: XIV. tc.; 1889: XV. tc.; 1890: VII. tc.; 1890: XXXI. tc. 1891: II. tc.; 1891: XXXVIII. tc.

⁸⁸ 1883: XXII. tc.

⁸⁹ Pl.: 1868: XII. tc.; 1872: XII. tc.; 1904: XIV. tc.; 1907: XX. tc.

⁹⁰ Pl.: 1868: XIII. tc.; 1868: XXXVII. tc.; 1868: XLV. tc.; 1870: XXXVII. tc.

⁹¹ Pl.: 1871: XXXVII. tc.; 1872: X. tc.; 1902: XIII. tc.

⁹² MÁRFFY, i. m. 635. p.

⁹³ 1923: XXXVI. tc.; 1933: XXVI. tc.

⁹⁴ 4.780/1945. M. E. sz. rend.

⁹⁵ 16/1980. (VIII. 4.) KPM–ÉVM. sz. együttes rend.; 11/1983. (VI. 30.) KPM–ÉVM. sz. együttes rend.; 80/1987. (XII. 24.) MT. sz. rend.; 15/1987. (XII. 27.) KM–ÉVM. sz. együttes rend.

⁹⁶ 2002. I. 1-jei hatállyal.

3. Csatornák – ideértve a mezőgazdasági vízhasznosítási főműveket -, a kikötők, a regionális közműrendszerek, a helyi közművek működtetésének koncessziós szerződés keretében történő átengedéséről⁹⁷

E témakört két nagy részben tárgyaljuk:

- A. csatornák, közművek, ezek létesítésére alakított társulatok és a vízjog joganyaga,
B. a kikötőkre és a hajózásra irányadó jogszabályok.

A. Az első idevágó rendelkezések a révhelyeken szedett vámok tárgyában születtek.⁹⁸ A XVIII. századtól kezdve azonban egyre inkább előtérbe került a csatornák létesítése.⁹⁹

1840-ben született meg a vizekről és csatornákról szóló átfogó szabályozás.¹⁰⁰ Ezt követte az egyes csatornák kiépítésére vonatkozó törvények sora,¹⁰¹ amelyek részvénytársaságokat hatalmaztak fel a munkálatok elvégzésére. Ezek a társaságok:

- vagy „örökös tulajdont” szereztek a csatornára vonatkozóan,¹⁰²
- vagy az államkincstár tulajdonjogának „világos fenntartása mellett”, engedéllyel folytathatták tevékenységüket.¹⁰³

A XIX. század második felétől a csatornák és közművek kialakítását ún. vízszabályozási társulatok formájában is lehetett végezni: az 1871:XXXIX. törvénycikk rendelkezik erről először.¹⁰⁴ A társulati formát a magyarországi folyók szabályozásánál is alkalmazták.¹⁰⁵

A vízügyben ez idő tájt közigazgatási jellegű jogi normák is napvilágot láttak:

- a vasutak és csatornák külön összpontosított telekkönyvezéséről szóló 1868: I. törvénycikk,¹⁰⁶
- a vízjogról szóló 1885: XXIII. törvénycikk,¹⁰⁷
- és a vízi beruházásokról az 1908: XLIX. törvénycikk.

A felvázolt jogalkotás következtében a XX. század első felében szilárd vízügyi alapokat találhatunk:¹⁰⁸

- alapelvnek minősült az, hogy a víz köztulajdon, melynek használatára mindenki díjfizetés nélkül jogosult;
- azok a vizek, melyek nem a birtokos szabad rendelkezése alá tartoznak, a hatóság jogkörébe utaltak. Az ilyen vizek tekintetében határozott időre, legfeljebb 50 évre volt adható a vízhasználati jog;

⁹⁷ 1991. évi XVI. tc. 1. § (1) bek. a), d) pont.

⁹⁸ 1351: XV. tc.; 1458: X. tc.; 1486: XXXV. tc.; 1492: LXXXV. tc.; 1492: LXXXVIII. tc.; 1764-65: XXXI. tc.

⁹⁹ 1723: CXXII. tc.; 1751: XIV. tc.; 1827: XXXIII. tc.

¹⁰⁰ 1840: X. tc.

¹⁰¹ Pl. 1840: XXXVIII. tc.; 1848: XXX. tc.; 1870: XXXIV. tc.; 1873: XVII. tc.; 1874: XI. tc.

¹⁰² 1840: XXXVIII. tc. 6. §

¹⁰³ 1870: XXXIV. tc. 1-2. §; módosította: 1873: XVII. tc.

¹⁰⁴ Módosította: 1879: XXXIV. tc.

¹⁰⁵ Pl.: 1880: XX. tc.; 1882: XXVI. tc.; 1884: XIV. tc.; 1885: XV. tc.; 1894: III. tc.; 1900: XXX. tc.; 1904: XXXIX. tc.; 1916: XXXVI. tc.; 1923: XL. tc.

¹⁰⁶ Módosította: 1881: LXI. tc.

¹⁰⁷ Módosította: 1913: XVIII. tc.

¹⁰⁸ MÁRFFY: i. m. 553-564 pp.

- a vízvezetékek (csatornák, árkok, csővezetékek) a vízvezetési joggal együtt annak az ingatlanak a tartozékai voltak, melynek szolgáltatóra rendeltettek;
- a közműveket a kormány vagy közcélra tartotta fenn, vagy átengedte a használatukat;
- két fajta vízi társulat létezett:
 - a) vízrendezésre alakult,
 - b) és vízhasználatra létrejött társulatok.

A szocializmus időszakában is megmaradt az e tárgyú jogszabályok hármass csoportja:

- a) csatornák és közművek vonatkozásában alkotott rendelkezések;¹⁰⁹
- b) a vízgazdálkodási társulatok szabályozása;¹¹⁰ ezek először vízrendezési és vízhasznosítási alfajokra voltak bonthatók, majd vízitársulatok és vízműtársulatok működtek;
- c) és az államigazgatási jellegű normák¹¹¹ a vízjogi engedélyről, a vízügyi hatóságokról, a vízügyi államigazgatási eljárásról, a vízügyi felügyelet gyakorlásáról és a vízügyi szolgálatról.

A koncesszióról szóló törvény¹¹² a csatornákat és a közműveket (regionális és helyi) koncessziós vagyontárgyakként minősítette, viszont 1996. január 1-i hatállyal a mezőgazdasági vízhasznosítási főműveket már nem értették bele a csatornák fogalmába.

B. A révhelyek tekintetében fennállt vámszedési jog mellett¹¹³ a hajózás engedélyhez kötöttsége és a vízi vámok jelennek meg először.¹¹⁴

Ugyancsak hamar kialakult a kikötők használatáért szedett illeték, amit a XIX. században jogszabályilag újból megerősítettek.¹¹⁵

A dunai gőzhajózásra először 1818-ban magánszemélyek, majd 1831-ben a Duna Gőzhajózási Rt. kaptak kiváltságot.¹¹⁶

Szintén a XIX. századhoz köthető a magyar hajózási társulatok kialakulása.¹¹⁷ Az állam felügyelete (kormánybiztos ellenőrzési joga) alatt működő vállalkozások – melyek általában részvénytársaságok voltak – igazgatóságába a közmunka- és a közlekedési miniszter, valamint a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter 1–1 tagot dele-

¹⁰⁹ Pl. 6.060/1948. Korm. sz. rend.; 52/1951. (II. 18.) MT. sz. rend.; 58/1951. (II. 28.) MT. sz. rend.; 5/1970. (XII. 31.) OVH. sz. rendelkezés, 27/1975. (X. 30.) MT. sz. rend.; 1/1975. (I. 21.) OVH. sz. rend.; 2/1975. (VII. 28.) OVH. sz. rend.

¹¹⁰ Pl. 1957. évi 48. sz. tvr.; 19/1958. (II. 21.) Korm. sz. rend.; 1960. évi 29. sz. tvr.; 12/1961. (IV. 14.) Korm. sz. rend.; 1965. évi 23. sz. tvr.; 25/1965. (XI. 28.) Korm. sz. rend.; 1977. évi 28. tvr.; 41/1977. (XI. 3.) MT. sz. rend.; 2/1983. (VI. 29.) OVH. sz. rend.; 1984. évi 32. sz. tvr.; 54/1984. (XII.13.) MT. sz. rend.; 9/1984. (XII. 13.) OVH. sz. rend.; 10/1990. (IV. 30.) KVM. rend.

¹¹¹ Pl. 2/1952 (I. 8.) MT. sz. rend.; 1964. évi IV. tv.; 32/1964. (XII. 13.) Korm. sz. rend.; 39/1968. (X. 30.) Korm. sz. rend.; 4/1970. (XII. 18.) ÖVH. sz. rend.; 1/1971. (IV. 25.) OVH. sz. rend.; 3/1982. (III. 12.) OVH. sz. rend.; 4/1990. (X. 24.) KHVM rend.

¹¹² 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek.a), d) pont.

¹¹³ 1351: XV. tc.; 1458: X. tc.; 1486: XXXV. tc.; 1492: LXXXV. tc.; 1492: LXXXVIII. tc.; 1764–65: XXXI. tc.

¹¹⁴ Pl. 1751: XVII. tc.; 1764-65: XVIII. tc.

¹¹⁵ 1883: XXXII. tc.

¹¹⁶ TÓTH EMESE: *A koncesszióról*. Saldo Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Rt.. Bp., 1995. 8. p.

¹¹⁷ Pl. 1873: XIII. tc.; 1882: XIII. tc.; 1886: XXXI. tc.; 1894: XXXVI. tc.; 1898: IX. tc.; 1901: VII. tc.; 1910: XX. tc.; 1913: XXVIII. tc.; 1914: XII. tc.; 1914: XX. tc.; 1914: XXIII. tc.; 1926: XXIII. tc.; 1932: XVI. tc.

gálhatott. A társaságok székhelye rendszerint Budapesten volt, és tőkájük felemelésére, leszállítására, az alapszabály módosítására, a társaság feloszlására vonatkozó közgyűlési határozatokhoz a kereskedelemügyi miniszter jóváhagyása volt szükséges. A kereskedelemügyi minisztérium és az adott társaság között megkötött hajózási szerződések csak a minisztérium előzetes engedélyével voltak átruházhatóak. Hajózási szerződéseket az állam olyan társaságokkal is kötött, amelyekben egyáltalán nem, vagy csak bizonyos hányadú részesedése volt.¹¹⁸

A II. világháborút megelőző 1900-as évekre a hajózási ügyek igazgatása megszilárdult. A hajózás üzletszerű gyakorlása engedélyhez volt kötve. A területi felségjogból eredő középkori forgalombénítő intézmények (árumegállítási, árulerakási jog, vízi vámok) egyre inkább háttérbe szorultak, először a nemzetközi (több államot érintő) folyamok (pl. a Duna) vonatkozásában, majd a belföldi folyamhajózás (pl.: Tisza) szabadsága is előtérbe került.¹¹⁹

A szocialista korszak a kikötők létesítését hatósági engedélyhez kötötte és a hajózás részletes szabályait is rendezte.¹²⁰

A koncessziós törvénybe¹²¹ csak a kikötők kerültek be, de 2001. január 1-jei hatállyal ezek már nem minősülnek koncessziós vagyontárgyaknak.

4. A közforgalmú repülőterek koncessziós szerződés keretében történő átengedéséről¹²²

Az előzőekben tárgyaltakhoz képest a műszaki fejlődés következtében a repülőterekre vonatkozó jogi szabályozás jóval később, a XX. század elején kezdődött el.

Repülőtér és léghajókikötő létesítését a m. k. kereskedelemügyi miniszter engedélyéhez kötötték, és ezt követően még iparhatósági telepengedélyezési eljárás lefolytatása is szükséges volt.¹²³ A kereskedelemügyi miniszter hozzájárulásával az engedély átruházható volt, de ugyanő a közrend, közbiztonság veszélyeztetése esetén vissza is vonhatta a repülőtér-, vagy a léghajó-kikötőengedélyt.¹²⁴

Ezt az időszakot jellemzi még a magyar állam által kötött nemzetközi légiforgalmi egyezmények sora.¹²⁵

Az állam felségjoga a területe felett fekvő légtérre is kiterjedt, de a légi közlekedés – bizonyos korlátozásoktól eltekintve – szabad volt. A repterekhez hasonlóan a légi közlekedési vállalatok alapítását is a kereskedelemügyi miniszter engedélyéhez kötötték. A repülőtereken és a léghajókikötőkben szükséges létesítmények kialakítására viszont az építészeti szabályok voltak irányadóak.¹²⁶

A II. világháború után a légi közlekedési ügyeket – ideértve a repülőterek létesítését is – meghagyták miniszteri hatáskörben.¹²⁷

¹¹⁸ Pl.: 1880: XXV. tc.; 1901: X. tc.; 1901: XI. tc.; 1914: XXI. tc.

¹¹⁹ MÁRFFY: i. m. 651–655. pp.

¹²⁰ Pl. 1973. évi 6. sz. tvr.; 1005/1973. (III. 11.) sz. MT. hat.; 14/1983. (VI. 30.) KPM. sz. rend.; 10/1990. (IV. 30.) KÖHÉM. rend.

¹²¹ 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. a) pont.

¹²² 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. a) pont.

¹²³ 10.270/1922. M.E. sz. rend. 6. §.

¹²⁴ 10.270/1922. M.E. sz. rend. 6. §.

¹²⁵ Pl. 1934: VI. tc.; 1936: XXVIII. tc.; 1938: XXI. tc.

¹²⁶ MÁRFFY: i. m. 656–657. pp.

¹²⁷ 2.629/1945. M. E. sz. rend.; 5.730/1948. Korm. sz. rend.

Átfogó szabályozásra az 1964. évi 26. számú törvényerejű rendeletben (a polgári repüléstről) került sor. Ez a repülőtér létesítéséhez, üzemeltetéséhez, megszüntetéséhez vagy állapotának megváltoztatásához légügyi hatósági engedélyt írt elő.¹²⁸ Ezt a rendelkezést a későbbi jogszabályok is hatályban tartották.¹²⁹

Az 1991. évi XVI. törvény pedig a közforgalmú repülőtereket koncessziós szerződés keretében átengedhető vagyontárgyaknak nyilvánította.¹³⁰ 1996. július 1-jei hatállyal a „közforgalmú repülőterek” kifejezés kikerült a jogszabályból, és koncesszió ettől kezdve már csak a nemzetközi kereskedelmi repülőtérhez, a Budapest-Ferihegy Nemzetközi Repülőtérhez kötődik.

5. A távközlési alaphálózat és a távközlésre felhasználható frekvenciák és a távközlési szolgáltatás (ide nem érve a zárláncú szolgáltatásokat) koncessziós szerződés keretében történő átengedéséről¹³¹

E körben az első érintőleges rendelkezések a vasúti és a hajózási szabályozásban jelentek meg a távírda- és a távbeszélő-hálózat kiépítéséről, majd a postával kapcsolatos előírások érintették ezt a területet.¹³²

A távíró Magyarországon kezdetül az állami kizárólagos joga volt.¹³³ Ezzel szemben a távbeszélő kezdetben magánkezelésben volt: Puskás Ferenc 1880-ban létesített Budapesten egy távbeszélőközpontot, melyet a kincstár 1887-ben szerződéssel megváltott, de Puskásnak továbbra is bérbe adta (1891-től került csak kincstári kezelésbe).¹³⁴

A távíró és a távbeszélő kizárólagos jogát az 1888: XXXI. törvénycikk szabályozta:¹³⁵ a távírda, távbeszélő létesítése a közmunka- és közlekedésügyi miniszter által kiadható engedélyhez volt kötve, és az engedély időtartama közhasználatú berendezésnél nem haladhatta meg az 50 évet, magánhasználatúaknál a 10 évet.¹³⁶ A rádióberendezésekre – mivel akkor még nem léteztek – nem terjedt ki a törvény hatálya, de később a joggyakorlat a rádióállomások létesítését is hasonló engedélyhez kötötte.¹³⁷ Az 1935: XV. tc. (a Távközlés Nemzetközi Egyezményének becikkelyezéséről) preambuluma megerősíti a fentiekben kifejtett normákat.

A szocialista korszakban a távközlés a postával együtt került szabályozásra. A távközlési tevékenység állami feladat volt, melyet kizárólagos joggal a Magyar Posta látott el.¹³⁸ Távközlési berendezések létesítéséhez és működtetéséhez a Magyar Posta engedélye volt szükséges,¹³⁹ míg a frekvenciagazdálkodásban a közlekedés- és postaügyi miniszter hozzájárulását igényelte minden tevékenység.¹⁴⁰ Hasonlóan engedélykötelesek

¹²⁸ 1964. évi 26. sz. tvr. 10. § (1) bek.

¹²⁹ 1981. évi 8. sz. tvr. 14. § (1) bek.; 17/1981. (VI. 9.) MT sz. rend. 22. §; 13/1983. (VI. 30.) KPM. sz. rend. 1. § (1) bek. g); 95/1989. (VIII. 30.) MT. sz. rend. 1. § (1) bek.

¹³⁰ 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. a) pont.

¹³¹ 1991. évi XVI. tv. 1 § (1) bek. b), k) pont.

¹³² Lásd a 79–90. lábjegyzetben feltüntetetteket, valamint a 115–116. lábjegyzeteket!

¹³³ 2851/847. sz. udvari kancelláriai rend.

¹³⁴ MÁRFFY: i. m. 665. p.

¹³⁵ 1888: XXXI. tc. 1. §.

¹³⁶ 1888: XXXI. tc. 3. §.

¹³⁷ MÁRFFY: i. m. 667. p.; 1925: IX. tc.

¹³⁸ 1964. évi II. tv. 2. § (1) bek.

¹³⁹ 1964. évi II. tv. 20. § (1) bek.

¹⁴⁰ 1964. évi II. tv. 21. §.

voltak a nyomvonal jellegű távközlési építmények.¹⁴¹ Az 1983. évi 8. számú törvényerejű rendelet kiadásával korlátozódott a Magyar Posta monopóliuma: „A Magyar Posta feladatkörébe utalt ... távközlési tevékenység ellátására – a Minisztertanács által meghatározott esetekben – a Magyar Posta elnöke másnak is adhat engedélyt.”¹⁴² 1990. december elsejei hatállyal a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium engedélyt adhatott, illetve szerződést köthetett távközlési rendszer létesítésére.¹⁴³

A Ktv. a távközlési alaphálózatot, a távközlésre felhasználható frekvenciákat és a távközlési szolgáltatást a koncesszió körébe tartozónak minősítette,¹⁴⁴ ez a jogszabály módosításai során erőteljesen megváltozott:

- 1992. május 8-ai hatállyal a távközlési alaphálózat kikerült a törvényszövegből;
- majd a kapcsolt adatátvitel és a frekvenciák szétosztására utaló kifejezés is;¹⁴⁵
- ezután a regionális műsorszórás és a frekvenciahasználat sem minősült koncesszióköteles tevékenységnek;¹⁴⁶
- ezt követte a „távközlésre használható frekvenciák” kifejezés jogszabályból való törlése;¹⁴⁷
- 2001. december 23.-ai hatállyal nem tartalmazza már a Ktv. a közcélú távbeszélő szolgáltatást, a közcélú mobil rádiótelefon szolgáltatást és az országos közcélú személyhívó szolgáltatást;
- az EU-csatlakozás után pedig már az országos és körzeti rádió- és televízió-műsor szétosztása sem lesz koncesszióköteles.

*6. A közcélú villamosművek, a villamosenergia szolgáltatásához és szállításához szükséges országos távvezetékhalózatok koncessziós szerződés keretében történő átengedéséről.*¹⁴⁸

1855 tavaszán Pest városa egy -bécsi és trieszti vállalkozók által alapított- társasággal köt szerződést 25 évre a közvilágítás tárgyában. 1883 végétől pedig a főváros által adott koncesszió alapján két áramfejlesztő vállalat kezdte meg működését. A megállapodásban rögzítették a koncessziós díjat (a tiszta bevétel 5 %-a), a koncessziós időtartamot (45 év) és Budapest megváltási jogát.¹⁴⁹

Az 1888: XXXI. törvénycikk a villamos berendezések létesítését is a közmunka- és közlekedésügyi miniszter engedélyéhez kötötte, mely engedély közhasználat esetén legfeljebb 50 éves, magánhasználat esetén pedig 10 éves időtartamú volt.¹⁵⁰

A XIX. század végén elindult szabályozást teljesítette ki az 1931: XVI. tc., amely a villamosenergia fejlesztéséről, vezetéséről és szolgáltatásáról szólt. E szerint villamosenergiát üzletszerűen csak az fejleszthetett, akinek közhasználatú villamosmű (vállalat)

¹⁴¹ 15/1980. (VII. 25.) KPM-ÉVM. sz. együttes rend.; 10/1983. (VI. 30.) KPM-ÉVM. sz. együttes rend.

¹⁴² 1983. sz. 8. sz. tvr. 1. § (1) bek.

¹⁴³ 96/1990. (XI. 27.) Korm. sz. rend. 3. § (1) bek. d) pont.

¹⁴⁴ 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. b), k) pont.

¹⁴⁵ 1993. évi VII. 1-jei hatállyal.

¹⁴⁶ 1996. évi II. 1-jei hatállyal.

¹⁴⁷ 1997. VIII. 16-ai hatállyal.

¹⁴⁸ 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. c) pont.

¹⁴⁹ TÓTH E. i. m. 9. p.

¹⁵⁰ 1888. XXXI. tc. 1. §; 3. §.

létesítésére és fenntartására engedélye volt, melyet a kereskedelemügyi miniszter adott ki.¹⁵¹ A közhasználatú villamosmű létesítésének előfeltétele a kereskedelemügyi miniszter által kiadott, legfeljebb 1 évig hatályos előmunkálati engedély volt.¹⁵² A közhasználatú villamosmű kiépítése még építési és üzembehelyezési engedélyt is igényelt.¹⁵³ A közhasználatú villamosmű fenntartására vonatkozó engedélyokirat hatályosságának időtartama az 50 évet nem haladhatta meg.¹⁵⁴ A villamosmű üzembehelyezésétől számított 30 év leteltével az államot megváltási jog illette meg.¹⁵⁵

1946. szeptember 14-én a közhasználatú villamosművek és a hozzájuk tartozó távvezetékek állami tulajdonba kerültek.¹⁵⁶ Átfogó szabályozásra a villamosenergia fejlesztéséről, átviteléről és elosztásáról szóló 1962. évi IV. törvénnyel került sor.¹⁵⁷ E szerint a villamosmű és a benne fejlesztett, vagy általa átvitt villamosenergia társadalmi tulajdon, még a közcélú villamosmű állami tulajdon volt.¹⁵⁸ Villamosmű létesítése továbbra is engedélyköteles volt.¹⁵⁹ Ezt a törvényt az 1980. évi 17. sz. tvr. módosította, a tulajdoni viszonyokat és az engedélyhez kötöttséget továbbra is fenntartva.¹⁶⁰

Az 1991. évi XVI. törvény 1. § (1) bek. c) pontjának megfelelően koncessziós vagyontárgynak minősült a közcélú villamosmű és a villamosenergia szolgáltatásához és szállításához szükséges országos távvezetékhalózat 1994. augusztus 5-ig.

*7. A bányászati kutatás és kitermelés (valamint az ezzel összefüggő bányászati melléktevékenységek), illetve a csővezetékes termékszállítás és tárolás koncessziós szerződés keretében történő átengedéséről.*¹⁶¹

A bányászati koncesszió gyökerei nyúlnak a legmélyebbre: a nemesfém és a só bányászata már az Árpád-házi királyoknál az uralkodót illette meg. A király a bányatelket köteles volt a földesúrtól cseretelekkel megváltani, vagy a föld donációs birtokosának járadékot fizetni a földfelszín használatáért. A bányászat jogát királyaink külön donációként adományozták, és az alakította ki a földfelszíntől elváló bányabirtokot (bányapossessio).¹⁶²

Ezt a rendszert borította fel I. Miksa „Berg-Ordnung”-ja, mely függetlenítette a nemesfém- és sóbánya-regálékát a földtulajdontól és a korona rendelkezése alá vonta. A többi föld alatti érték kitermelését (anyag, mész, homok, kavics, szén) a gyökeres birtokláshoz kapcsolódó jognak tekintették, és a városokat, valamint a nemesi birtokokat illet-

¹⁵¹ 1931: XVI. tc. 2. §.

¹⁵² 1931: XVI. tc. 8. §.

¹⁵³ 1931: XVI. tc. 12. §.

¹⁵⁴ 1931: XVI. tc. 11. § (1) bek.

¹⁵⁵ 1931: XVI. tc. 54. § (1) bek.

¹⁵⁶ 1946: XX. tc.

¹⁵⁷ Végrehajtására lásd a 40/1962. (XI. 11.) Korm. sz. rend.

¹⁵⁸ 1962. évi IV. tv. 3. §.

¹⁵⁹ 1962. évi IV. tv. 4. § (1) bek.

¹⁶⁰ Lásd még: 47/1980. (XI. 20.) MT. sz. rend.

¹⁶¹ 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. e) f) pont.

¹⁶² *Magyar jogtörténet* (szerk.: Mezey Barna), Osiris Kiadó; Bp. 1996.; 88–89. pp.; 1351: XIII. tc.; 1405: XIII. tc.; 1486: XLIX. tc.; 1492: XXX. tc.; 1519: VII. tc.; 1523: XXXIX. tc.; 1552: XXXVI. tc.; LÁNYI BERTALAN: A bányamivelési jog önállósága. *Magyar Jogászegyleti Értekezések* LXIV.; VII. kötet.; 3. füzet; E 4549/13.; Bp., 1891. Franklin Társulat; 63., 69. pp.

te meg.¹⁶³ A későbbi Habsburg-uralkodók rendelkezései is ehhez a szisztémához igazodtak.¹⁶⁴

1848-ban szándékoztak (Deák Ferenc erről körlevélben értesítette az illetékes törvényhatóságokat) egy bányatörvényt alkotni,¹⁶⁵ de ahelyett – a szabadságharc leverése után – az 1854. május 23.-ai császári nyílt paranccsal az osztrák bányatörvény lépett hatályba Magyarországon. Annak értelmében „bányaúrjog” – mely fejedelmi jognak minősült – alá a fém-, kék-, timsó-, gálic- vagy konyhasótartalmú ásványok és mindennemű kő- és barnaszén tartozott¹⁶⁶ (összefoglalóan „fenntartott ásványok”). A felsorolt ásványok feltárását és kitermelését csak bányaművelési jogosítvány birtokában lehetett elkezdeni;¹⁶⁷ ezt pedig az illetékes bányahatóságtól, aki ingatlan-tulajdonjogának szerzési képességével bírt.¹⁶⁸ Bányát I vagy több természetes vagy jogi személy tarthatott fenn;¹⁶⁹ ha 16-nál több személy közös tulajdonában volt a bánya, akkor bányatársulatot kellett alakítaniuk.¹⁷⁰ A bányatársulat olyan „bányaművelési üzlet végett alakult olyan egylet”, melyben minden részt vevő harmadik személyekkel szemben az egylet által vállalat kötelezettségeikért „közös vagyonbani részletével felelős.”¹⁷¹ Egy bányatársulat 128 bányarészvénynél, ez pedig száz résznél többre nem volt osztható.¹⁷²

1861-ben az Országbírói Értekezlet kiadta az „Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat”, amely szerint az ásványolajok, a földgázok, sók kutatása és kitermelése az államot illeti meg.¹⁷³ A köszénre vonatkozóan alapvetően az osztrák bányatörvényben kidolgozott elvek érvényesültek,¹⁷⁴ kiegészülve – a mai koncessziós szerződés elődjével – azzal, hogy minden bányajog és birtok átruházását frásba kellett foglalni és a bányabírósnál bányatelekkönyvbe felvételni.¹⁷⁵

Az 1900-as évek elején az ITSZ rendelkezései ásványolajok, földgázok és káliumsók tekintetében törvényileg is megerősítették.¹⁷⁶

1933-ban¹⁷⁷ a m. k. államkincstár a European Gas & Electric Company-vel szerződést kötött, mely szerint a EGE Co. kötelezettséget vállalt arra, hogy részvénytársaságot alapít ásványolajfélék és gáz kutatására, bányaművelésére, és ezekkel kapcsolatos üzemek létesítésére. Hasonló szerződést kötöttek 1941-ben a „Wintershall Aktiengesellschaft” berlini céggel.¹⁷⁸

A II. világháborút követően a szénbányák állami kezelésbe kerültek 1946. január 1-jével,¹⁷⁹ majd az 1946:XIII. törvénycikkkel a szénbányászat államosítására került sor: a

¹⁶³ *Magyar jogtörténet* (szerk.: Mezey Barna): i. m. 89. p.

¹⁶⁴ Előzmények: 1609: LIV. tc.; 1618: XXIX. tc.; 1622: XLVI. tc.; Lásd pl. 1807: II. tc.; 1827: IX. tc.; 1830: IX. tc.

¹⁶⁵ *Magyar jogtörténet* (szerk.: Mezey Barna): i. m. 115–116. pp.

¹⁶⁶ Ausztriai általános bányatörvény 3. § (Országos Kormánylap, 1854.)

¹⁶⁷ Ausztriai általános bányatörvény 5–6. §.

¹⁶⁸ Ausztriai általános bányatörvény 7. §.

¹⁶⁹ Ausztriai általános bányatörvény 134. §.

¹⁷⁰ Ausztriai általános bányatörvény 137. §.

¹⁷¹ Ausztriai általános bányatörvény 138. §.

¹⁷² Ausztriai általános bányatörvény 140. §.

¹⁷³ *Speciális társaságok*. KJK. Bp. 1999. 226. p.

¹⁷⁴ ITSZ VII. 1. §.

¹⁷⁵ ITSZ VII. 19. §.

¹⁷⁶ 1911: VI. tc.; 1911: VII. tc.

¹⁷⁷ 1933: XIX. tc.

¹⁷⁸ 1941: VI. tc.

¹⁷⁹ 12.200/1945. M. e. sz. rend.

földtulajdonosi szénjogokat kártalanítás nélkül megszüntették.¹⁸⁰ A bauxitbányászatot és az alumíniumtermelést 1948-ban államosították.¹⁸¹ A bányászatról szóló 1960. évi III. törvény kimondta, hogy az államot illeti meg a bányászat joga, melyet az e célra alapított gazdálkodó szervek útján gyakorolt.¹⁸² A felszínen előforduló kavics, kő, homok és agyag kitermelésére a föld tulajdonosa volt jogosult, feltéve, hogy az állam ezekre az ásványi nyersanyagokra nem érvényesítette bányászati jogát.¹⁸³ Későbbi rendelkezések¹⁸⁴ már csak cizellálták ezt a jogszabályt.

A gázenergiáról 1969-ben született jogi norma,¹⁸⁵ mely a gáz termelését, szállítását és szolgáltatását szabályozta. Ezt egészítette ki az 1/1977. (IV.6.) NIM. sz. rendelet, valamint a 9/1970. (VII.1.) NIM. sz. rendelet, és módosította a 11/1982. (VIII.18.) IpM sz. rendelet.

Az 1991. évi XVI. törvény felvette a koncesszióköteles tevékenységek közé a bányászati kutatást, kitermelést és a csövezeték termékszállítását és tárolását;¹⁸⁶ és ez a rendelkezése azóta is hatályban van.

8. A hasadó és sugárzó anyagok előállításának és forgalmazásának koncessziós szerződés keretében történő átengedéséről¹⁸⁷

A műszaki-technikai előrehaladásnak köszönhetően – az e tárgyú nemzetközi egyezményektől eltekintve – csak a sugárzó (radioaktív) anyagokra vonatkozóan a '60-as években születtek az első jogszabályok.¹⁸⁸ Ezek alapján a sugárzó anyagok és készítmények előállításához, termeléséhez és az ezekhez kapcsolódó berendezések (atomreaktor, gyorsító) létesítéséhez, üzemben tartásához az Országos Atomenergia Bizottság engedélye volt szükséges.¹⁸⁹ 1971-től minden szerv, amely tartósan vagy átmeneti jelleggel nukleáris anyagot termelt, használt vagy tárolt, nyilvántartást volt köteles vezetni; a központi nyilvántartás az MTA Izotóp Intézetéhez tartozott.¹⁹⁰ Az 1980. évi I. törvény – az atomenergiáról – kimondta,¹⁹¹ hogy társadalmi tulajdonban állnak az atomenergia alkalmazása körébe tartozó anyagok, létesítmények, berendezések és készülékek; és az ezekkel való kereskedelem az állam monopóliuma, amit erre kijelölt szervek útján gyakorol. Atomerőművet a Minisztertanács határozata alapján lehetett létesíteni, nukleáris és radioaktív anyagokhoz kapcsolódó létesítményekhez pedig hatósági engedélyre volt szükség.¹⁹² Ezt a törvényt egészítette ki az 1987. évi 15. sz. törvényerejű rendelet azzal, hogy hatósági engedélyhez kötötte a radioaktív anyag birtoklását, előállítását, termelését, forgalomba hozatalát, tárolását, szállítását, felhasználását és átalakítását.¹⁹³

¹⁸⁰ 1946: XIII. tc. 1–2. §.

¹⁸¹ 1948: XIII. tc.

¹⁸² 1960: III. tv. 3. §, 7. § (1) bek.

¹⁸³ 1960: III. tv. 5. § (1) bek. Lásd még: 9/1961. (III. 30.) Korm. sz. rend.

¹⁸⁴ 1980. évi 17. sz. tvr.; 47/1980. (XI. 20.) MT. sz. rend.; 50/1984. (XI. 21.) MT. sz. rend.

¹⁸⁵ 1969. évi VII. tv.

¹⁸⁶ 1991. évi XVI. tv. I. § (1) bek. e), f) pont.

¹⁸⁷ 1991. évi XVI. tv. I. § (1) bek. g) pont.

¹⁸⁸ 10/1964. (V. 7.) Korm. sz. rend.; 1/1964. (V. 7.) EüM. sz. rend.

¹⁸⁹ 10/1964. (V. 7.) Korm. sz. rend. 3. § (2) bek.

¹⁹⁰ 1/1971. (VII. 14.) ÖMFB. sz. rend. 2. §, 3. § (1) bek., 4. § (1) bek.

¹⁹¹ 1980. évi I. tv. 4. §; 12/1980. (IV. 5.) MT. sz. rend. 3. §.

¹⁹² 1980. évi I. tv. 14–15. §; 12/1980. (IV. 5.) MT. sz. rend. 22–25. §.

¹⁹³ 1987. évi 15. sz. tvr. 2. § (1) bek. a) pont.

Az 1991. évi XVI. törvénynek köszönhetően a hasadó és sugárzó anyagok előállítására és forgalmazására máig koncesszióköteles tevékenység.¹⁹⁴

9. A kábítószeres és pszichotrop anyagok előállításának és forgalmazásának koncessziós szerződés keretében történő átengedéséről¹⁹⁵

Magyarországon az ópium, morfium, kokain és más hasonló szerek, valamint az ezekből előállított készítmények nem voltak szabad forgalom tárgyai.¹⁹⁶ A gyógyszerek és gyógyszerfélék kereskedelmi forgalmát szabályozó 1894. évi 111,005. sz. BM szabályrendelet melléklete tartalmazta ezeket a szereket, amiket csak gyógycélokra volt szabad használni és gyógyszerértékesítéssel rendelkező gyógyszertárak árusíthatták csak. A 7430/1924. M.E. sz. rendelet – a benne felsorolt – kábítószeres előállítását, termelését, behozatalát, kivitelét, feldolgozását és forgalomba hozatalát hatósági engedélyhez kötötte. Ezekre az előírásokon nem változtatott a különböző nemzetközi ópiumegyezményekhez történt csatlakozás sem.¹⁹⁷ A kábítószeres gyártásának korlátozása és forgalomba hozatalának tárgyában megkötött nemzetközi egyezmény becikkelyezésének¹⁹⁸ következményeként a drogokkal való kereskedelem szabályozását és ellenőrzését külön közigazgatási szerv hatáskörébe utalták.

A pszichotrop anyagokról szóló, bécsi egyezményt kihirdető 1979. évi 25. sz. tvr. alapján kiadott 4/1980. (VI. 24.) EüM–BM. sz. együttes rendelet a pszichotrop anyag gyártását, feldolgozását, forgalomba hozatalát, behozatalát, kivitelét, raktározását és használatát csak gyógyászati és tudományos szükségletek céljából engedte meg. E vonatkozásban a felügyeletet és az ellenőrzést az egészségügyi miniszter és a belügyminiszter együttesen gyakorolta.¹⁹⁹

A rendszerváltozást követően a kábítószeres és pszichotrop anyagok előállítása és forgalmazása a koncessziós törvény hatálya alá került,²⁰⁰ innen az 1999. évi LIII. tv. 48. § (1) bek. d) pontja értelmében 1999. július elsejei hatállyal került ki.

10. A szerencsejáték szervezésére és működtetésére irányuló tevékenység koncessziós szerződés keretében történő átengedéséről²⁰¹

Az 1991. évi XXXIV. törvényig nem született a szerencsejátékokra vonatkozó átfogó jogszabály, csak résztvékenységeket szabályoztak.

A löversenyekkel kapcsolatos fogadások, és azok közvetítése a pénzügyminiszter és a földművelésügyi miniszter együttes engedélyéhez voltak kötve; ez a koncesszió csak jogi személyiségű társaságnak volt kiadható.²⁰² Az engedélyes saját okirata tartalma

¹⁹⁴ 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. g) pont.

¹⁹⁵ 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. h) pont.

¹⁹⁶ 1923: XXII. tc. preambuluma.

¹⁹⁷ 1923: XXII. tc.; 1930: XXXVII. tc.

¹⁹⁸ 1933: VIII. tc.

¹⁹⁹ 4/1980 (VI. 24.) EüM–BM. sz. rend. 2. §, 3. § (1) bek.

²⁰⁰ 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. h) pont.

²⁰¹ 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. i) pont.

²⁰² 1894: XXIX. tc. 2. §, 3. §.

szerint, és saját felelősségére másoknak továbbadhatta a jogot üzletszerű és nyilvános fogadások kötésére és kezelésére.²⁰³

A szocializmusban már a sportfogadásról (totó) és számsorsjátékról (lottó) is születtek rendelkezések.²⁰⁴ A 21/1978. (IX. 14.) PM. sz. rendelet korszerűbb szabályozást nyújtott: totó, lottó szervezését kizárólagos joggal, az ország egész területére az Országos Takarékpénztárnak adta.²⁰⁵ A játék- és pénznyerő automatak, kártyajáték és egyéb szórakoztató játékok (biliárd, teke) az illetékes tanács vb első fokú kereskedelmi feladatokat ellátó szakigazgatási szervének engedélyével voltak működtethetőek, illetve folytathatók.²⁰⁶ Sorsjáték csak a Vám- és Pénzügyőrség illetékes szervének engedélyével volt rendezhető,²⁰⁷ az ajándéksorsolás lebonyolítását pedig ellenőrizhette a vámhivatal.²⁰⁸ 1990-re az OTP szerencsejáték szervezési tevékenységét jogutódként ellátó szervezet az Állami Szerencsejáték Rt. lett, és a nem általa lebonyolított totóhoz, lottóhoz, pénzvagy értékpapír sorsoláshoz a pénzügyminiszter engedélye volt szükséges.²⁰⁹

Az 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. i) pontja értelmében a szerencsejátékok szervezése és működtetése máig koncesszióköteles.

11. A postai alapszolgáltatás koncessziós szerződés keretében történő átengedéséről²¹⁰

A posta a legrégebb időktől kezdve államkormányzati segédszerveként funkcionált: fejedelmi futárszolgálat, városok és káptalanok küldőncei stb. A XVI–XVIII. századok közötti időszakra tehető a szervezett állami posták közönség általi igénybevétele. Rendszeres postai szervezet – a Paar-család jóvoltából, mely a postát hűbérként nyerte el I. Ferdinándtól – 1558-ban létesül; (1722-ben váltotta meg a postát III. Károly).²¹¹ Az első postai rendtartást II. Ferdinánd adta ki 1621-ben. I. Rákóczi György 1634-ben, Thököly Imre pedig 1682-ben adott ki postautasításokat. I. Lipót 1691-ben mentesítette a népet a postai terhek alól. 1705-ben II. Rákóczi Ferenc újjászervezte a magyarországi és erdélyi postákat. Az 1700-as években leginkább a posta szervezetét és a posta-állomásokat érintő rendelkezések születtek.²¹² II. Lipót a postát a magyar helytartótanács igazgatása alá helyezte, és jövedelmeit a Magyar Kamara alá rendelte.²¹³

Az 1850. december 26-án kelt császári nyílt parancs az 1837. évi osztrák postatörvény hatályát Magyarországra is kiterjesztette. A XIX. század második felének idevágó jogalkotását a tengeri postaszolgálatra, az osztrák-magyar Lloyd gőzhajózási vállalattal kötött szerződések jellemzik.²¹⁴

²⁰³ 1894: XXIX. tc. 5. §. Módosította: 1913: XIII. tc.

²⁰⁴ 170.330/1948. (VI. 19.) PM. sz. rend.; 4/1957. (I. 17.) PM. sz. rend.

²⁰⁵ 21/1978. (IX. 14.) PM. sz. rend. 11. §; Módosította: 23/1986. (VII. 27.) PM. sz. rend.

²⁰⁶ 1/1983. (II. 16.) BkM. sz. rend. 2. § (1); Módosította: 3/1984. (VII. 1.) BkM. sz. rend.

²⁰⁷ 62/1987. (XII. 7.) PM. sz. rend. 3. § bek. (1) pont.

²⁰⁸ 62/1987. (XII. 7.) PM. sz. rend. 12. § (3) bek.

²⁰⁹ 34/1990. (XII. 28.) PM. sz. rend.

²¹⁰ 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. j) pont.

²¹¹ MÁRFFY: i. m. 659. p.

²¹² 1715: XXII. tc.; 1723: CXIV. tc.; 1741: XXXI. tc.

²¹³ 1790: XXII. tc.

²¹⁴ 1872: XXVI. tc.; Módosította: 1877: XXVII. tc.; 1878: IV. tc.; 1878: XIII. tc.; 1878: XXVI. tc.; 1888: XXI. tc.; 1891: XXIX. tc.

Az 1900-as évek elején nem született a postát és annak jogviszonyait szabályozó törvény, de a fennálló helyzet szerint a m. k. postát bizonyos előjogok megillették:

- levelek és időszaki lapok kizárólagos szállítási joga;
- vasutak, hajózási és légiforgalmi vállalatok bevonása a küldemények szállításába;
- mentességek (út-, híd-, révvám alól stb.).

Az 1936: XXXV. törvénycikkkel megszületett első alapos, magyar szabályozás a postáról. Ez szűkítette a m. k. posta kizárólagos szállítási jogát,²¹⁵ és rendezte a postai tevékenység szabályozását.

A következő postával kapcsolatos törvényt csak 1964-ben alkották meg.²¹⁶ Ez a jogszabály kimondta, hogy a postai tevékenység állami feladat, és ezt kizárólagos joggal a Magyar Posta láthatta el.²¹⁷ Az 1983. évi 8. sz. tvr. értelmében a Magyar Posta elnöke másnak is engedélyt adhatott postai tevékenység végzésére.²¹⁸ Ezt a rendelkezést erősítették meg 1990-ben a postai vállalatok alapításának engedélyezésével.²¹⁹

A Ktv. a postai alapszolgáltatást beemelte a koncesszióköteles tevékenységek közé,²²⁰ de csak 2001. december 23-ig tartó hatállyal.²²¹

TEKLA PAPP

THE HUNGARIAN HISTORY OF THE CONCESSION

(Summary)

At first the author offers a survey of the development of the Hungarian comprehensive regulation of the legal institution: concession.

Following this explanation the writer traces the history of the concessions regulated in the Act XVI of 1991:

- the national public roads and their engineering structures, railways, canals (including the main works of water utilization in the agriculture), ports, public airports and the regional public utility systems;
- the basic network of telecommunication and the frequencies available for telecommunications purposes;
- the public electric works, the national networks of power line to the service and delivery of the electrical energy;
- the local public roads and their engineering structures as part of the primary assets of a local government and the operation of the local public utilities,

²¹⁵ 1936: XXXV. tc. 2. §.

²¹⁶ 1964. évi II. tv.; Végrehajtására: 15/1964. (VI. 30.) Korm. sz. rend.

²¹⁷ 1964. évi II. tv. 2. § (1) bek.

²¹⁸ 1983. évi 8. sz. tvr. 1. § (1) bek.

²¹⁹ 96/1990. (XI. 27.) Korm. sz. rend. 1. § (1) bek.

²²⁰ 1991. évi XVI. tv. 1. § (1) bek. j) pont.

²²¹ 2001. évi XL. tv. 103. § (8) bek. r) pont.

- the mining research and exploitation, and related secondary mining activities;
- the transport and storage of products by pipeline;
- the production and sale of fissile and radiating materials;
- the production and sale of drugs and psychotropic materials;
- the activities with the objective of organizing and operating gambling;
- the standard postal service (service related to consignment of letters and remittance);
- the telecommunications service (public telephone service, public mobil radiophone service, nationwide public paging service, nationwide and regional distribution and broadcast of public radio and television programmes, and the use frequency related to broadcasting), not including closed circuit services;
- passenger transport and transportation of goods by railway;
- passenger transport by road on schedule.